

Yusif

Sahib Camal (İraq)

Uşağıcaq lap kiçik yaşlarından qaradiməz və qaşqabaqlı idi. Bəzən adamlar onu lal və kar hesab edirdilər. Lakin heç kəs güman etməzdi ki, bu qaradiməzliyin arxasında böyük cəsur və mərhəmətli bir ürək gizlənir. Hər dəfə bir anası ona baxaraq kədərli düşündü: "Başqalarının uşaqlarına baxanda adamın ürəyi açılır, zirək və şəndir, amma bu...".

Yusifin qara gözələrində aralıq üsyanqarlıq və qəzəb gülcümləri parlayır, bu isə ananı narahat edirdi: "Görəsən onu sahibkar evində döymürlər ki?". Ancaq bir dəfə adətindən əksinə olaraq Yusif evə çox şad və sevinçək gəldi. Bu, Marseldən sahibinin yanına gəlmiş qızılı saçlı teləbə Janettanın ona bir əlifba kitabı, dəftər və qələm bağışlayıb, onunla məşğul olmağı vəd etdiyi zaman olmuşdu.

Yalan nə deyim, o vaxt Janetta Yusifin üzündə bir təbəssüm belə görmüşdü. O, heç bir şey demədi, ancaq geniş ağılımız gözələrlə qıza baxdı və fikirləşdi: "Deməli belə... Görürəm, hamınız pis deyilsiniz. Sizin aranızda da yaxşı və xeyirxah adamlar olur. Görəsən mən də dövləti uşaqları kimi oxuyub yazaqammi? Görəsən bu doğrudurmu? Yusifin gözəli yaşardı, çətin eşidiləcək səslə - "Çox saql olun, xanım qız!" - deyib qulaqlarına qəndər qızardı.

Janetta cənab Bernar evində qonaq olduğu müddətdə anla-

kın bu sənin çalışmadığından da çox əsildir, oğul!

- Ana, mən var qüvvəmlə çalışacağam. Ancaq qorxuram ki, sahibkar oxumağıma icazə verməsin.

- Hə, oğlum cənab Bernarın ailəsindən mərhəmət gözləmə. Mən bilirməm ki, sən onların çox zülmünə dözsürsən, ancaq mənə heç bir şey demirsən, danışmırsən. Eləmi?..

- Elədir ana, elədir ki, var - deyə Yusif kədərli səslə cavab verdi.

Doğrudan da o, nə cür kötlərə, hansı cəzalara dözməli olmurdu? Hamı gürüdü ki, onunla necə əməsiz rəftar edirlər. Tutarı bir səbəb olsaydı, yene dörd yarı idi. Heç bir şeyin üstündə incidiridilər, Yusif:

- Qoyub qaçaqam! Bu ailədən çöhləm gedir - dedi və uzun sükkütdən sonra əlavə etdi:

- Janetta da onları sevir. Tətil zamanı onların yanına gəldiyinə heyfələnir.

- Bəli, indi sən böyümüsən, oğlum, güclü olmusan... Hər bir sahibkar, istər fransız, istər əlcəzairli sənə iş götürür.

- Ana, mənə onların evinə apardığın günü xatırlayırsanmı?.. Dəhşətlı tufanı idi, göy gurulayıv, ildırım çaxırdı. Mən getmək istəmədim. Qorxurdum. Sən hələ mənə döydün də...

Ana dərindən köksünü ötürdü. Oğlunun səsinə bir inciklik və məzəmmət duydu.

- Hamısı yadımdadı, oğlum! - deyə ağlamaqdan özünü güclə saxlayan ana sözüə davam etdi:

- Mənim başqa əlavəm yox idi. Evdə yeməyə bir şey qalmamışdı. Amma vicdanla demək lazımdır ki, cənab Bernar da ondan indiki kimi deyildi. Ələblərin çoxu ondan kömək umur, onı

- Əlbəttə, istəsə öyrədər, la-

bir cəsur vəkil kimi tərifləyirdilər. Elə ki, dövlətləndi, prokuror oldu, callada çevrildi... Eh, günahsız adamlara etdiyi zülm üzünə ondan da intiqam alacaq Fransız, əməsiz intiqam!

- Mən ürəkəndən onlara kömək edərdim.

- Yox, oğul, sən hələ kiçik-sən. Belə şeylər haqqında fikirləşmə.

- Yəqin cənab Bernar onların çox qorxur, elədirmi, ana?

- Necə də qorxmasın, oğul. Axi, o qatildir.

- Ana, paraşütçülər də qatildirlər?

- Bəli, oğlum, əgər onlar günahsız insanları öldürürsələr, deməli, qatildirlər.

- Axi, onları generallar, sahibkarlar məcbur edir - deyə Yusif ehtiyatla etiraz etdi.

Ana höyəclənə yerindən qalxdı.

- Sən nə deyirsən? İnsan ağılsız yurtdi deyil ki, fikirleşmədən hamının üstünə cumsun. Allah ona bütün hərəkətlərini izləmək üçün ağıl, göz və qulaq vermişdir. Kim olursa-olsun, əsgər ya general, onun günahsız adamları öldürməyə haqqı yoxdur. Başa düşürsünmi? Bu, böyük günahdır.

Ana nəfəsinə çətinliklə alaraq sözləndi davam etdi:

- Sən artıq balaca uşaq deyilsən, özü fikirləş, paraşütçülər nə haqla bizim evlərimizi yandırdılar, oğul və qızlarımızı da ağacından asırlar? Ancaq onun üçün ki, bizim xalq daha dilsiz-ağılsız heyvan olmaq və cənab Bernar kimlərlə vəfəli it kimi qulluq etmək istəmir?

O, səsinə kəsdi və nə haqda isə uzun müddət düşündü. Sonra gözəlmədən möhkəm düşünlənmiş yumruqlarını əsəhdə havada siləkləyərək

qəzəblə çıxdı:

- Sənün ədalətin bəs hamı? Bütün insanlar dünyaya pak gəlirlər. Bəs necə olur ki, birisi kəfən pulu belə qoymadan acından ölüv, başqası isə dövlətinin çoxluğundan ağızlıq edər? Nə vaxt elə bir zaman gələcək ki, insanlar sabahkı gün üçün qorxu çəkməyəcəklər? Sən özüv şahid oldun ki, bizim ailəmizin başqısı ishin ağırlığına tab gətirməyib öldü. Heç olmasa oğluna rəhm et, o, mənim biricə bələmdir. Hoyatımda yeganə ümidimdir, yeganə sevincimdir. Ana bəkdən hönkürdü.

Yusif anasının üstünə atıldı. Ağlaya-ağlaya onu sakitləşdirməyə başladı.

- Ana, ağlama, mən cənab Bernarın yanından gedəcəyəm... Ağlama, ana. Səndən xahiş edirəm, ağlama, bədir...

Ancaq bu təsəllillər faydasız idi. Ana özünlə ələ ala bilmirdi. Göz yaşları səl kimi axıb onu boğurdur. Anasının boynunu qucaqlayaraq diz üstündə oturan Yusif başını anasının çiyəninə dayadı. Bir azdan hər ikisi sakitləşdi. Yusif üzünü anasının dizi üstə qoyub yuxuya gətdi. Ana isə sübhə qədər gözünü yummadı.

Xoruzlar banladı. Uzaqdan keçən karvanın zıncırov səsləri gəccənin sükkütünü pozur, məscidin minarəsindən gələn azan səsinə küllək tərəfa yayırdı. Yenidən işə qayıtmaya məcbur olan Yusif başını anasının diz üstündən qaldırdı, onu qucaqlayıb öpərək asta addımlarla evdən çıxdı.

Sübh təzəndə olsa da Yusif dərhal işə başladı: hər yeri siləyib-süpürdü, ağanın evyanı qabağındağı gülləri suladı.

...Yusif ilə söhbətəndən sonra Janetta cürbəcür bəhəslərlə bir-iki saatlığa Yusif ev işlərin-

dən ayrılıb səhər kənarına aparır, ona oxumaq və yazmaq öyrədir, başqa xalqlar və ölkələr haqqında danışdır. Nəhayət, bir gün o, oğlunu əlində yağa bəlaşmiş və çirkli bir qəzet parçası gördü. Fransız dilində idi. Yusif çətinliklə və astadan oxuyurdu: "Müharibə əvə kapitalist və bankirlərin monafeyinə uyğundur. Fransız fəhlələri və Əlcəzair fəhlələri müharibə lazım deyildir. Onlar qarşılıq və dostluq istəyirlər. Fransız əsgərləri evə qayıtmalı. Əlcəzair və fransız xalqları arasında sülh işinə xidmət etməlidirlər". Janetta təəcüblənərək onu bəkdən oxumağa məcbur etdi və Yusif ifadələri bir-birinin ardınca düzgün tələffüz etdikdə ondan soruşdu ki, oxuduqlarının mənasını anlamırmı? Yusif işə gülməsinə qədər başı ilə onun dediklərini təsdiq etdi:

- Bəli, başa düşürəm, hamısını başa düşürəm. Mənim anam da deyir ki, insanlar bir-birinə düşmənçilik etməlidirlər, dostcasına yaşamağalıdır.

Payız təzəcə bəlaşmışdı. Janetta Marselə qayıtmalı idi, çünki onun tətill müddəti qurtarırdı. Kəripdə Janetta yola sarılan dostları arasında Yusif də vardı. Janetta evdə "Yusif şeylərini aparmağa kömək edəcək" deyərək onu da buraya götərmişdi. Qız Yusifin kədərli ona necə bəxdığını gördü. Onun bəxışları sanki deyirdi: "Getmə, Janetta. Sən mənə kömək etdin. Məni ayıldın, gözümü açdın. Səndən ayrılmıq çox çətindir. Sən öz xeyrincə məsləhətlərlə mənə kömək etdin, Janetta!".

Janetta ümidverici bir səslə ona dedi:

- Yusif, mən sənə məktub yazacağam!

- Mən onları səbirsizliklə gözləyəcəyəm!

Qız Yusifi kənara çəkib pıçıldadı:

- Sabah gənclərin nümayişi olacaqdır. Sən mütləq orada iştirak et və cənab Bernarın yanından getməyə çalış!

- Yaxşı, xanım. Elə də edə-rəm...

Nəhayət, gəmi sahilədən uzaqlaşdı. Janetta uzun müddət gəminin kənarında dayanaraq güllü dəsmalını yellədi. Gəmi getdikcə sahilədən uzaqlaşdı. Körpü boşaldı. Hamı bürküdən qorunmaq üçün evə tələsirdi. Ancaq Yusif yerindən tərpənmirdi. O, yaşarmış gözlərini uzaqlaşan gəmidən çəkmirdi.

Ertəsi gün axşamüstü hava sərinləşəndən sonra Əlcəzairin küçələri minlərlə əlcəzairli və fransız gənclərlə dolu idi. Gənc oğlan və qızlar bir-birinin əlin-dən tutaraq şən mahnılar oxuya-oxuya Bernarın evinin qabağın-dan keçirdilər. Yusif fikirləşmə-dən onlara qoşuldu. Gözləri se-vincdən parlayırdı. O da səsinə bu gənclərin səsinə qatararaq qış-qırdı: "Əl-cə-za-i-rə a-zad-lıq! Dost-luq". Nümayişçilər dəniz kənarından keçərək hökumət meydanına çıxdılar. Onlar orada məscidin yaxınlığında məşəllər yandırıb üzərində sülh rəmzi olan ağ göyərçin çəkilmiş şarları havaya buraxdılar. Bir fransız gənc Yusifə yaşıl rəngli bir şar uzatdı ki, o öz əli ilə onu havaya buraxsın. Yüngül qaz ilə doldu-rulmuş yekə şar yırğalanaraq getdikcə yuxarı qalxmağa başla-dı... Axşama yaxın nümayişçilər dağıldı və hərə öz işinə qayıtdı.

Yusif də evə yollandı. Ərəb-lərin məhəlləsinə yaxınlaşanda qürub vaxtı idi. Birdən fransızla-ra məxsus bir təcili yardım maşın

nı vıyılıt ilə onun yanından keçib meydanındakı məscidin yanında dayandı. Orada bir dəstə əlcəzairli müsəlman durub içəri girmək üçün ayaqqabılarını çıxarırdılar. Sonradan baş verən hadisə Yusifi dəhşətə gətirdi. Birdən maşının qırmızı xaçlı dəmir qapılarını açıldı, hərbi geyimli iki fransız avtomobilin içindən tələsik bir pulemyot çıxartdı... Qu-cağında balaca qız məscidin qa-bağından keçən bir əlcəzairli qa-dın yıxıldı. Nə baş verdiyini an-lamayıb balaca uşaq anasına tə-rəf dartındı, ancaq elə bu an pu-lemiyot gülləsi onu da yerə sərdi.

Yusif "Qatillər!" deyib dəh-şətli bir səslə bağırdı və əlləri ilə qulaqlarını tutaraq evə, anasının yanına qaçmağa başladı, bütün gecəni o, vahimə içərisin-də keçirdi. Anası işin nə yerdə olduğunu anlamayaraq onu əzizləyir, öpür və sakitləşdir-mək üçün əlindən gələni edirdi. Ancaq Yusif bir ifadəni dalba-dalə təkrar edirdi: "Onlar qatildir-lər! Mən bilirəm onların düşər-gəsi hardadır. Mən oranı yandı-racağam. Hamısını bir nəfər ki-mi oda yaxacağam, hamısını! Qoy bu cəlladlar bizim ölkədə cəzalarını çatsınlar! Qoy hamısı məhv olsun!".

Səhər tezdən anası Yusifi qonşuya tapşıraraq işə getdi. O getdikdən sonra isə Yusif durub sahibkarın evinə qaçdı, köhnə yorğanların pambığını kisəyə doldurdu, sonra qaraja girdi, oradan benzin götürdü, onu pambığın üstünə tökdü, xəl-vətcə sivişib həyətdən çıxdı və şəhərin kənarında paraşütçülə-rin hərbi düşərgəsi yerləşən ye-rə - dəniz qırağına cəld. Ti-kanlı məftildən çəkilmiş hasara çataraq pambıq kisəsini onun üstündən o taya atdı, sonra özü

məftilin paslanmış tikanları ara-sından sürünüb keçdi və yaşıl kolların arası ilə gizlənə-gizlə-nə baraklara doğru irəliləyərək benzinlə islanmış pambığı ətra-fa səpməyə başladı. Kisə boşal-dandan sonra o, hasara tərəf geri qayıtdı, cırıq şalvarının cibindən bir kibrit qutusu çıxartdı və gur səslə dedi:

- Bizim Əlcəzair uğrunda!

O, yanan kibrit çöpünü pam-bığa atdı. Alov ilan kimi qıvrıla-raq baraklara tərəf süründü.

Yusif:

- Qoy sizin vəhşi ürəkləriniz külə dönsün! - deyər həyəcanlı gözləri ilə güclənən alova bax-dı. - Hamınızı qıracağam! Bütün düşərgəni də...

Əsgərlər tüstü əlindən yuva-larından çıxan heyvanlar kimi qorxu içərisində qəzəblə bağıra-raq baraklardan bayıra sıçradılar. Güllə səsləri eşidildi. Birinci güllə Yusifin ürəyini dəlib keçdi. Buna baxmayaraq əsgərlər arası kəsilmədən ona atəş açırdılar. Bir qədər sonra onlar sakitləş-şərək, Yusifin qana qərğ olmuş cə-sədinə sevinə-sevinə baxdılar.

Axşam anası bütün qonşuları gəzib Yusifi axtardı. Cənab Bernarın evinə də getdi. O, evə qayıdıb, bütün gecəni qapının ağzında oturdu və kədərli göz-lərini yollara dikdi, oğlunu göz-lədi. O ağlaya-ağlaya pıçıldadı:

- Hardasan, oğlum? Harda-san, mənim əziz Yusifim?

Yalnız üçüncü günün axşamı biz Yusifin meyitini dəniz qı-rağında tapdıq. Dənizin ilıq lə-pələri qayğınə ana kimi onun yaralarının qanını yuyurdu...

Bizim balaca qaradınmöz əlcəzairli balamız belə öldü... İndi biz qatilləri bağışlayıb susa bilərikmi?